

КОМПЛЕКСНА ДОПОМОГА З СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

COMPREHENSIVE ASSISTANCE FOR THE SOCIAL ADAPTATION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS

У статті порушено проблему щодо надання комплексної допомоги з соціальної реабілітації внутрішньо переміщених осіб. Уточнено зміст ключових понять проблеми: ВПО, соціальна адаптація, адаптивний синдром, копінг-стратегія, копінг-ресурс особистості; подана кількісна статистика ВПО за останні роки; розглянуто чинники, які викликають уразливість ВПО та членів їх сімей. Проаналізовано соціально-економічну, соціокультурну, соціально-психологічну складові процесу соціальної адаптації ВПО. З'ясовано, що, знизити дії названих складових можна кількома способами: створити більше коло спілкування за допомогою компактного розташування в громаді; компенсація найнеобхідніших потреб, відсутність того фактору, який послужив причиною переміщення. Уточнені напрямки соціальної роботи в міських та районних центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з ВПО та класичні й некласичні форми соціальної роботи з внутрішніми переселенцями. Зазначено, що посилалася увага законодавчих органів щодо ВПО, соціальна допомога та їх ефективна соціалізація є у центрі уваги не тільки сучасного українського суспільства, але і метою державної політики у міграційній сфері, затверджено і діє Державна цільова програма з фізичної, медичної, психологічної реабілітації, соціальної і професійної реадaptaції учасників АТО, формування житлового фонду для тимчасового проживання внутрішніх переселенців та забезпечення їх житлом.

Встановлено, що у здійсненні соціальної допомоги недержавним сектором найбільш затребуваною є волонтерська діяльність. Схарактеризовано основні напрями волонтерської діяльності з ВПО: психологічна реабілітація, працевлаштування, гуманітарна, консультаційно-інформаційна, соціально-побутова, соціально-культурна види допомог. Розкрито зміст діяльності волонтерської організації, створеної викладачами студентами на базі ІДГУ. Подана інформація щодо переліку волонтерських організацій України та міжнародних, які, окрім фінансової надають різноманітні види допомог – консультаційну допомогу з благодійної, юридичної, психологічної, медичної підтримки, працевлаштування, допомоги сім'ям з дітьми. Наголошено на необхідності надання комплексу послуг з соціальної адаптації особистості як процесу, який відображається на біологічних, соціальних і психологічних параметрах особистості.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, соціальна адаптація, комплексна

допомога, державний та недержавний сектор, волонтерська діяльність.

The article raises the problem of providing comprehensive assistance for the social adaptation of internally displaced persons (IDPs). The content of the key concepts of the problem has been clarified: IDPs, social rehabilitation, adaptive syndrome, coping strategy, coping resource of the individual; presents quantitative statistics of IDPs in recent years; the factors causing vulnerability of IDPs and members of their families are considered.

The socio-economic, socio-cultural, socio-psychological components of the process of social adaptation of IDPs are analyzed. It was found that the actions of these components can be reduced in several ways: to create a larger circle of communication with the help of a compact location in the community; compensation for necessary needs, the absence of the factor that caused the displacement.

The directions of social work in urban and regional centers of social services for families, children and youth from IDPs and classical and non-classical forms of social work with internally displaced persons have been clarified.

It was noted that the attention of legislative bodies to IDPs has increased, social assistance and their effective socialization are in the focus of attention not only of modern Ukrainian society, but also the goal of state policy in the migration sphere, the State Target Program for physical, medical, psychological rehabilitation, social and professional readaptation of ATO participants, formation of housing stock for temporary residence of internally displaced persons and provision of housing for them.

It has been established that in the implementation of social assistance by the non-state sector, volunteer activity is most in demand. The main directions of volunteer activities for IDPs are characterized: psychological rehabilitation, employment, humanitarian, consulting and information, social, social and cultural types of assistance. The content of the activities of the volunteer organization, created by teachers and students on the basis of INGU is disclosed. Information is provided on the list of Ukrainian and international volunteer organizations that, in addition to financial assistance, provide various types of assistance – consulting assistance on charitable, legal, psychological, medical support, employment, assistance to families with children. The need to provide a range of services for the social adaptation of the individual as a process reflected in the biological, social and psychological parameters of the individual is noted.

Key words: internally displaced persons (IDPs), social adaptation, comprehensive assistance, state and non-state sector, volunteering.

УДК 364.4:314.72
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/57.1.41>

Замашкіна О.Д.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри права
і соціальної роботи
Ізмаїльського державного
гуманітарного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Світові процеси глобального характеру, що відбуваються – воєнно-політичні зіткнення, конфлікти міжнародні, міжетнічні та релігійні, кризи економічних систем держав, порушення прав людини і громадянина, природні катастрофи, надзвичайні ситуації техногенного характеру сприяють збільшенню кількості вимушених переселенців, біженців, внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО) та провокують трансформаційні зміни не тільки у світосприйнятті та мисленні людей, але й їхньому душевному стані, життєустрої, соціальній поведінці тощо.

Причин, які змушують людей покидати домівки та налагоджене життя багато. Ми назвали лише негативні причини, але має місце й позитивна мотивація – економічний стимул, пошук нових можливостей для самореалізації, з'єднання родин, з медичних показань та ін.

Для України названа категорія осіб – відносно нове явище, що розпочалося у результаті тривалого військового конфлікту на східних територіях та анексії Автономної Республіки Крим і прийняло масштабний характер в наслідок воєнних дій, розпочатих РФ.

За даними Міністерства соціальної політики в Україні станом на липень 2021 року налічувалося 1 млн 470 тисяч 234 переселенців, порівняно з 2020 роком, їх побільшало на 16 тисяч 444 людей [8]. На сьогодні, в результаті повномасштабного вторгнення РФ та активних бойових дій у деяких регіонах України громадяни з метою захисту своїх сімей і дітей вимушені переміщатися у більш «спокійні» регіони держави та поза її межі. За спостереженнями ООН розпочата війна проти України спровокувала загрозливу надзвичайну ситуацію, яка постійно посилюється і поки що не має вирішення: «за прогнозами організації, кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні може досягти 6,7 млн порівняно з 854 тис. до початку війни, які потребуватимуть рятівної гуманітарної допомоги» [6]. Згідно з доповіддю Міжнародної організації з міграції «International Organization For Migration» (далі – МОМ), від 17.04.2022 року, загальна кількість ВПО з початку війни перевищила 7,7 мільйона осіб, за перші 17 днів квітня в Україні було внутрішньо переміщено майже 600 тисяч осіб, тобто 17 % населення країни; жінки становлять щонайменше 60 % переміщених осіб [11].

На практичному рівні потребує комплексного вирішення проблема їхньої ефективної соціальної адаптації та залучення суб'єктів як загальнодержавного, так і регіонального значення. Перш за все саме фахівці соціальної сфери мають надати кваліфіковану допомогу з вирішення матеріально-економічних, соціально-побутових, психологічних, юридичних проблем особам зазначеної категорії населення, що опинилися у складних життєвих обставинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Необхідно зазначити, що увага до міграційних процесів, міграційної політики та їх учасників посилюється під час вже насталих криз: воєнних дій, соціально-економічних криз, екологічних лих техногенного характеру і потребує негайного вирішення проблем. Дослідженнями в області міграції займаються фахівці-практики, політики, науковці як представники різних галузей знань – соціологічних, психологічних, юридичних, політичних наук тощо.

Цікавими у цьому напрямку видаються праці низки філософів, політиків та юристів Бортник Н., Моргай Л., Пилинський Я. (міграційні процеси), Жаровська І., Капінус О., Цьвок М. (державне регулювання міграційних процесів), Надрага В., І. Войналович І., Кримова М., Щетініна Л. (проблеми вимушеної внутрішньої міграції населення внаслідок збройних конфліктів), Гунько Н., Лібанова Е. (екологічна міграція) та ін.

Психологи-науковці Кісарчук З., Лазос Г., Литвиненко Л., Омельченко Я., Царенко Л., Гундєртайло Ю. розглядають питання психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам, Буковська В., Мельник Л. (психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми), Плескач Б., Уркаєв В. (психотерапевтична допомога), Волошин С. (форми і методи роботи з соціально-психологічної допомоги) та ін.

Співпрацюють з психологами дослідники соціальної галузі: Григоренко І., Зверева І., Капська А., Савельєва Н., Сьомкіна І., Трубавіна І., (соціально-педагогічна робота з внутрішньо переміщеними особами та їх сім'ями), Лютий В. (програми соціальної допомоги сім'ям), Музиченко І., Кузьмич Т., Песоцька Ю., Чуйко О. (соціальна адаптація та реабілітація), Семігіна Т., Гусак Н. (соціальна підтримка), Кравченко О., Чупіна К. (соціально-психологічна реабілітація) та багато інших.

Аналіз зарубіжного досвіду у вирішенні проблеми внутрішніх переміщених осіб розкритий у дослідженнях Козинець І., Малиновської О., Менджул М., Паніної Ю., Савчина М., Сирового О. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Дослідити основні проблеми зазначеної категорії населення з їхньої соціальної адаптації та розкрити можливості надання комплексної соціальної допомоги.

Мета статті – обґрунтування можливості комплексної допомоги з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб, що опинилася у складних життєвих обставинах.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», «ВПО – громадянин України, іноземець, або

особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [3].

Більшість ВПО, які переїхали на нове місце життя неодмінно поповнюють кількість уразливих сімей, кожного дня, стикаючись з проблемами матеріально-економічного, побутового, соціально-психологічного, юридичного характеру, пов'язаними зі збереженням здоров'я.

Чинники, які викликають уразливість, Ю. Пилипас поділяє на кілька рівнів – особистий та рівень громади. Особистий рівень залишає відбиток на психологічній сфері особи: переживши лихо, загрозу життю та здоров'ю, матеріальні та нематеріальні втрати, невизначеність майбутнього, відчуженість на нерідній землі, зміна або втрата життєвого статусу та орієнтирів, зміна умов проживання, втрата роботи та пошук нової, а можливо й набуття інших професійних і соціальних навичок призводять до розпачу, соціальної пасивності, залежності від умов (особливо, якщо проживають у спеціально відведених таборах), почуття безвиході [10, с. 7-8].

Знайшовши прихисток на території нової громади ВПО можуть відчувати брак інформації щодо забезпеченості житлом, роботою, соціальної підтримки, розвиненості соціальної інфраструктури, програм допомоги; різними поглядами та відношенням мешканців громади до «новоприбулих»; усталене ставлення з боку фахівців та оточення до проблем ВПО та їх вирішення. Отже, ВПО неодмінно стикається із соціальною адаптацією і інтеграцією у суспільство. Соціальна адаптація визначається як «процес пристосування до умов соціального середовища, формування адекватної системи стосунків, прийняття норм і цінностей; інтеграція особистості у соціальні групи, діяльність щодо освоєння стабільних і змінених соціальних умов» [9, с. 420].

У кожного з внутрішньо переміщених осіб спостерігається адаптивний синдром – «певний стан організму пов'язаний із процесом звикання до нових (змінених) умов мікросередовища, який характеризується функціональними змінами з боку нервової системи, що виявляється у переживаннях, невпевненості, відчутті страху розвитку певних комплексів щодо сприйняття або несприйняття, адекватності вимогам і очікуванням середовища та самооцінки» [9, с. 13], тому не викликає заперечень необхідність соціальної реабілітації ВПО, спрямованої на відновлення і заміну втрачених функцій життєдіяльності людини

процеси соціалізації, адаптації її до соціальних умов з метою інтеграції в суспільство.

Розглядаючи явище соціальної адаптації ВПО можна визначити основні складові цього процесу: соціально-економічна, соціокультурна, соціально-психологічна.

Соціально-економічна складова розглядає проблему можливості працевлаштування, як найважливішого критерію успішності соціальної адаптації. Зазначимо, що у зв'язку з втратою соціального статусу, ВПО вимушена набути нових професійних навичок, тобто, перекваліфікуватися, переорієнтуватися і пристосуватися до нових вимог, пов'язаних з інфраструктурою місцевості, знайти школу, садочок для налагодження нового життя. Звісно, з цими обставинами, значна частина внутрішньо переміщених осіб працюють не за спеціальністю і перебуває не тільки сфера професійної діяльності, але й сфера застосування праці, можливості самореалізації осіб неухильно знижуються.

Соціокультурна складова характеризується успішністю адаптації до цінностей, традицій та норм співжиття мешканців громади. Чим скоріше ВПО пройде адаптаційний період, тим нижче буде можлива конфліктність у суспільстві. І тут спрацьовує така закономірність – чим екстремальніші умови життєдіяльності ВПО, які склалися, тим скоріше відбувається й соціокультурна адаптація.

Соціально-психологічна складова визначається стресовою ситуацією, в якій опинилася людина – військові події, політичні та міжнародні утиски, природні катаклізми тощо. Переважання стресових факторів неодмінно виказує вплив на психологічний і фізичний стан людини, взаємостосунки у подружжі. В умовах психологічного дискомфорту особа не замислюється про своє майбутнє – вона намагається врятувати життя своє і членів родини.

Отже, соціально-психологічну адаптацію обумовлюють зовнішні та внутрішні чинники нового соціального середовища, в якому опинилася особа. Ефективність її соціальної адаптації буде напряму залежати від її стресостійкості та емоційно-вольової та мотиваційної сфери. С. Волошин зауважує, що в «умовах активної адаптації внутрішньо переміщені особи безумовно стають беззаперечними учасниками адаптаційного процесу, впливаючи на своє буття» [1, с. 74], а результатом адаптованості залишається набуття нових механізмів і норма соціальної поведінки, нових виховних установок, особливостей характеру й темпераменту [7, с. 17–18].

Вважаємо, що знизити дії названих складових соціальної адаптації ВПО можна кількома способами: створити для них більше коло спілкування за допомогою створення компактного розташування в громаді; компенсація найнеобхідніших потреб (економічних, освітніх, юридичних, дозвіллевих та ін.); відсутність

того фактору, який послужив причиною переміщення, які допоможуть якнайшвидше відчути себе під захистом фахівців служб соціального захисту, центрів зайнятості, у справах сімей, дітей та молоді, правової допомоги, соціального обслуговування тощо.

Однак, це неможливо виконати ідеально і швидко, оскільки адаптаційний процес відбувається не тільки на груповому рівні, але й на індивідуальному, який вимагає від особи вироблення власної копінг-стратегії (форма поведінки, яка підтримує психологічну рівновагу у проблемній ситуації, способи психологічної діяльності і поведінки, що виробляються свідомо і спрямовані на подолання стресової ситуації), що може виражатися в зміні самоідентифікації, ціннісних орієнтацій та моральних норм, ролевої поведінки вимушеного переселенця. Таким чином ефективність соціальної адаптації залежить і від взаємозв'язку соціально-групових характеристик та копінг-ресурсу особи (набір особистісних характеристик та соціального середовища, що забезпечують оптимальну адаптацію до стресових ситуацій), а також соціально-економічних і культурних орієнтацій громади.

Зазначимо, що внутрішньо переміщених осіб поділяють на дві групи за місцем проживання:

- до першої – відносять тих, хто проживає компактно, у спеціально відведених центрах. За наявних ресурсів громади це можуть бути табори, гуртожитки, санаторії;
- до другої групи належать ті, хто оселився у знайомих, родичів, друзів, самостійно орендують житло або розсіялися по покинутих будинках, дачах у містах та сільській місцевості.

Особливій увазі фахівців підлягають й такі уразливі категорії ВПО, які вже перебували у складних життєвих обставинах, а вимушене переселення тільки посилило фактори ризику: багатодітні сім'ї, сім'ї з особами з особливими потребами, неблагополучні сім'ї, з різного типу залежностями та ВІЛ-інфекцією.

Необхідно визнати, що така ситуація потребує комплексного вирішення і знаходження диференційованих підходів у сфері соціальної політики, запровадження багатофункціональної стратегії соціальної підтримки та соціального захисту і залучення до співпраці представників державного і недержавного секторів.

Мельник І. пропонує наступні напрямки соціальної роботи в міських та районних центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з ВПО:

1. Трудова і професійна адаптація.
2. Вирішення проблем матеріальної компенсації понесеного ВПО шкоди в ході екстреного залишення свого колишнього місця проживання.
3. Формування і подальший розвиток гармонійної системи з місцевим населенням.
4. Психологічна адаптація і реабілітація.
5. Створення умов, необхідних для успішної інтеграції ВПО в нове для них суспільство [4].

Представлені напрями є класичними, але під впливом суб'єктивних і

об'єктивних факторів – політичних, демографічних, соціокультурних, етнічних – можуть змінюватись. А. Акмалова і В. Капіцин у своєму дослідженні пропонують класичні (формальні) та некласичні (неформальні) форми соціальної роботи з внутрішніми переселенцями [4]. Класичні форми відображають гарантовану соціальну допомогу, гарантований державою перелік соціальних послуг для всіх категорій які є об'єктами соціальної роботи: загальні технології соціальної роботи з усіма категоріями населення, які опинилися у складних життєвих обставинах, усі види допомоги та соціальних послуг. До некласичних – специфічні технології реабілітації і адаптації клієнтів, прийоми їх психологічної діагностики, робота і застосування терапевтичних методик та ін.

Взірцем психологічної роботи вважаємо дію «державної програми «Радник з питань ВПО», яку реалізовує Київський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Цей вид допомоги започаткувало Міністерство соціальної політики України за підтримки канадської неурядової організації Stabilization Support Services, яку розробив уряд Великої Британії. Проєкт має на меті надати пряму юридичну та психологічну допомогу особам, що постраждали внаслідок військових конфліктів на території України» [17, с. 75].

Необхідно зауважити на тому, що соціальна допомога та захист внутрішньо переміщених осіб щодо їх ефективної соціалізації є у центрі уваги не тільки сучасного українського суспільства, але і метою державної політики у міграційній сфері. Законодавчими підставами реалізації міграційної політики взагалі і по відношенню до внутрішньо переміщених осіб, зокрема, виступають як положення міжнародних документів, так і конституційно-правові норми України.

З 2014 р., з початком збройного конфлікту на Сході України, з першими потоками ВПО, посилялася увага законодавчих органів щодо зазначеної категорії осіб. Держава намагається знайти підходи щодо правового врегулювання обставин, видаючи низку законів, розпоряджень, указів, постанов КабМіну, які вирішують питання забезпечення прав і свобод громадян і ВПО, правового статусу, гарантії їх соціального захисту, надання щомісячної адресної допомоги ВПО для покриття виплат на проживання і житлово-комунальних послуг, облік і здійснення соціальних виплат, грошової компенсації постраждалим, житлові квартири/будинки, яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, затвердження Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації соціальної і професійної реадaptaції учасників АТО, формування житлового фонду для тимчасового проживання ВПО та забезпечення їх житлом тощо [5].

Це далеко не повний перелік тих гарантій, надання яких передбачає держава. В Україні створений оригінальний електронний сервіс державних послуг – ДІЯ – застосунок, у якого не має аналогів у світі, в якому швидко і без бюрократичних перепон за кілька «кликів» можливо отримати статус ВПО та виплату від держави – для себе та дітей.

Однак, окрім державного сектору, особливу роль у здійсненні соціальної допомоги і соціальної адаптації ВПО бере участь недержавний сектор. У наслідок дуже широкого спектру проблем населення, а також великої кількості клієнтів в організаціях дуже затребуваною стає волонтерська (добровольча) діяльність. У соціальних служб зростає потреба в залученні до добровольчої роботи все більшої кількості волонтерів. Волонтерська допомога завжди відрізнялася від державної своєю мобільністю і швидко згуртовувалася для організації ефективної підтримки тим категоріям населення, які її потребували.

Серед основних напрямів волонтерської діяльності з ВПО є: психологічна реабілітація, працевлаштування, гуманітарна (продовольчі/непродовольчі товари), консультаційно-інформаційна, соціально-побутова (надання притулку, житла), соціально-культурна види допомог. Волонтерські організації на рівні громади організують тренінги, майстер-класи, круглі столи з представниками адміністрації громади, консультаційні пункти, спортивні змагання та ін.

У нашій громаді (м. Ізмаїл, Одеська область) провідний ЗВО регіону Ізмаїльський державний гуманітарний університет в особі адміністрації, викладачів та студентів з початку воєнних дій в Україні приймає активну участь у волонтерській діяльності, надаючи допомогу ВПО: частина приміщень гуртожитку були віддані для ВПО та членів їх сімей, куди небайдужі приносили одяг, посуд, дитячі іграшки, книги та ін.; студенти спеціальностей практичний психолог, соціальна робота та соціальна педагогіка, дошкільна освіта та ін. допомагали в організації дозвілля та догляду за дітьми; проведені акції з плетіння маскувальних сіток, ярмарок смаколиків для захисників та ін. В університеті започатковано гуманітарний хаб для ВПО, місія якого – сприяння гуманітарній допомозі, наданні безкоштовного проживання та харчування, охоронних послуг, психологічної, медичної, юридичної допомоги жінкам та дітям, антикризової підтримки підприємцям, проведення інформаційних кампаній з протидії торгівлі людьми та різних форм експлуатації. Також з початком воєнних дій поновив роботу Центр психологічної підтримки, створений на базі ІДГУ, куди можуть звернутися за психологічною допомогою та консультацією усі бажаючі.

Серед найбільших волонтерських організацій в Україні можна виділити такі: «Станція Харків», «Допомога Дніпра», «7-а Лінія», «АК центр»,

«Фонд Ріната Ахметова», «Дім друзів», Благодійний фонд «Ксена», «Кримська діаспора», «Відновлення. Схід», «Країна вільних людей». Особливу вдячність виказує населення України, яке опинилося у складних життєвих обставинах і благодійним міжнародним організаціям.

Міжнародна організація ЮНІСЕФ разом із Міністерством соціальної політики розпочали багатоцільову програму грошової допомоги «ЮНІСЕФ – українцям: програма грошової допомоги Спільно» для незахищених родин із дітьми, які постраждали через війну. Програма грошової допомоги ЮНІСЕФ фінансується Центральним фондом реагування на надзвичайні ситуації ООН, Європейським Союзом, урядами Болгарії, Німеччини, Італії, Іспанії, Швеції та Великої Британії, а також гуманітарними ресурсами ЮНІСЕФ [12].

Фінансову підтримку ВПО можуть отримати від: Міжнародної гуманітарної організації ACTED (Франція), Благодійної організації BHA&SAVE THE CHILDREN, Gate to Ukraine, Чеська гуманітарна організація «Людина в біді», СпівДія – Волонтерська Р2Р-платформа, створена за підтримкою Координаційного штабу з гуманітарних та соціальних питань Офісу Президента України, Благодійний фонд «У матусиних долонях», Благодійна організація «Міжнародний благодійний фонд Help Us Help UA», Громадська молодіжна організація «Ми покоління за зміни», Благодійна організація From Heart.

Окрім фінансових питань, деякі з них надають консультаційну допомогу з благодійної, юридичної, психологічної, медичної підтримки, працевлаштування, допомоги сім'ям з дітьми (догляд, гігієна, харчування, одяг, іграшки та ін): фундація «ВАРТО ЖИТИ» запустила ініціативу, у рамках якої п'ятдесят психологів зі всієї України в будні дні надаватимуть безкоштовну психологічну допомогу за відповідними номерами телефонів; онлайн допомогу надає психологічний центр «pleso», онлайн-платформа «Розкажи мені», а також національна психологічна асоціація (допомога надається за відповідною анкету); безкоштовну допомогу надають сертифіковані психологи Центру психологічного консультування і травмотерапії (ЦПКТ) Open Doors «Відкриті двері», які мають досвід роботи з учасниками збройних конфліктів (діють за американськими стандартами) [2].

Роль волонтерів важко переоцінити, їх діяльність забезпечує стабільність та порядок, заповнює деякі «прогалини» у діяльності державних служб, створюючи неперервний соціальний розвиток країни. Треба констатувати, що з початком воєнних дій рф проти України, майже кожен другий-третій українець став волонтером, проявляючи свої найкращі людські якості. Відповідно держава в особі уповноважених органів, міжнародні організації та інші суб'єкти інформування, психологічної,

юридичної підтримки, волонтери, вчасно реагуючи на наслідки війни надають комплексну допомогу ВПО, сім'ям з дітьми та іншим категоріям населення з метою найшвидшої їхньої соціальної реабілітації, що є важливим стабілізуючим аспектом життя суспільства.

Висновки. Наприкінці зауважимо, що фактори ефективної соціальної адаптації виражаються в орієнтації розміщення ВПО, у наявності соціального та адаптаційного досвіду, стресостійкості й емоційно-вольової та мотиваційної сфери, характеру й умов трудової діяльності, вміння налагодити міжособистісні відношення у незнайомому соціокультурному середовищі.

Отже, комплексна допомога з соціальної реабілітації ВПО є дуже складною, яка вимагає витримки і спокою, знань нормативно-правової бази, здатності реально оцінювати соціальні проблеми, потреби, особливості та можливості ВПО, рішуче діяти по залученню ресурсів організацій-партнерів з соціальної роботи для виконання завдань професійної діяльності щодо підвищення добробуту і соціального захисту осіб та здійснення соціальної допомоги і підтримки тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах, спираючись на законодавчі норми і підтримку з боку державних та недержавних інституцій.

У подальшому перед Україною постане надскладне завдання з відновлення порушених прав громадян, їх соціальної реабілітації, успіх якої буде залежати від уже набутого досвіду пережитої соціальної адаптації, як комплексного процесу, що відображається на біологічних, соціальних і психологічних параметрах особистості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Волошин С. М. Особливості змісту соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб до нового соціального середовища. *Наукові записки*

Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»: науковий журнал. *Острозька*: Вид-во НаУОА, серпень 2019. № 9. С. 73–76.

2. Де безкоштовно отримати психологічну допомогу під час війни: список ресурсів. веб-сайт. URL: <https://platforma.volunteer.country/posts/de-mozhna-otrymaty-psykholohichnu-dopomogu>

3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

4. Мельник І.П. Внутрішньо переміщені особи як об'єкт соціальної роботи. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19304/Melnyk.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

5. Нормативно-правова база у сфері забезпечення прав ВПО та іншого цивільного населення, яке постраждало від тимчасової окупації та збройного конфлікту. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/normativno-pravova-baza-u-sferi-zabezpechennya-prav-vpo-ta-inshogo-civilnogo-naselennya-yake-postrazhdalo-vid-timchasovoyi-okupaciyi-ta-zbrojnogo-konfliktu>

6. ООН прогнозує збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб в Україні. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/810270.html>

7. Семігіна Т. Робота в громаді: практика й політика. Київ: КМ Академія, 2004. 195 с.

8. Скільки в Україні переселенців і яку допомогу вони отримали. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/26/infografika/suspilstvo/pereselenci-ukrayini-skilky-yix-ta-yakux-oblastyax-prozhyvayut>

9. Соціальна педагогіка: словник-довідник. За заг. ред. Т.Ф. Алексєєнко. Вінниця: Планер. 2009. 542 с.

10. Соціальна робота з вразливими сім'ями і дітьми: посіб. у 2 -х ч.;. Ч. 2 (Соціальна робота з вразливими сім'ями і дітьми). А.В. Аносова, О.В. Безпалько, Т.П. Цюман та ін. За заг. ред.: Т.В. Журавель, З.П. Кияниця. К.: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 352 с.

11. One in Six People Internally Displaced in Ukraine. веб-сайт. URL: <https://ukraine.iom.int/news/one-six-people-internally-displaced-ukraine>

12. UNICEF – для кожної дитини. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/spilno-cash-transfers>